

Vedlegg

2004/04502-1

**NY BOKAVTALE: SØKNAD OM FORSKRIFT OM UNNTAK FRA KONKURRANSELOVEN OG
OVERGANGSORDNINGER**

1 INNLEDNING

I statsrådenes brev til Den norske Forleggerforening og Den norske Bokhandlerforening av 13. september d.å., slås det fast at en videreføring av fastprisordningen for bokomsetning på visse vilkår vil kunne aksepteres. Videre følger det at eventuelt nødvendige unntak fra konkurranse-loven kan vedtas i forskrifts form, og at partene snarest bør fremlegge en felles anbefaling mht dette.

Foreningene har lykket i å bli enige om en avtale innenfor de rammer statsrådene oppstilte i sitt brev. Den norske Forleggerforening (DnF) og Den norske Bokhandlerforening (DnB) fremlegger således med dette sin felles anbefaling om at det vedtas et unntak fra konkurranse-loven i forskrifts form med virkning fra 1.1.2005.

I del 2 nedenfor presenteres hovedprinsippene i Bokavtalen av 2004. Omforent Bokavtale av 2004 følger denne søknaden som vedlegg 1. Som det vil gå frem der, oppfyller avtalen statsrådenes vilkår om at fastprisreguleringene og bokhandlernes enerett til omsetning av skolebøker opphører. Likedan oppfylles vilkåret om at alle distribusjonskanaler får samme adgang til å fravike fastprisbestemmelsene ved å yte rabatter på bøker for øvrig i fastprisperioden.

I del 3 presenteres den overordnede begrunnelse for behovet for bruk av kulturpolitiske virkemidler i bokbransjen. Som det vil fremgå der, er en videreføring av hovedprinsippene i den norske fastprisordningen et hensiktsmessig og moderne kulturpolitisk instrument i tråd med de virkemidler som for tiden gis anerkjennelse i EU, og innføres i stadig flere europeiske land.

I del 4 gjøres det rede for formål og virkninger av den nye Bokavtalen.

En angivelse av de tema som DnF og DnB anser bør reguleres i en forskrift om unntak fra konkurranse-loven er inntatt i del 5. Det søkes om en forskrift som dekker også andre vertikale prisreguleringer i bokbransjen enn den Bokavtalen innebærer, for det tilfelle at også bransjeaktører utenfor foreningene skulle velge å etablere lignende ordninger.

Det søkes samtidig om forlengelse av dispensasjonen for den gjeldende bransjeavtalen, se del 6, slik at bransjen får den nødvendige tid til å tilpasse seg de nye rammevilkårene.

Endelig søkes det om en overgangsordning for skolebøker i forbindelse med utløpet av den gjeldende bransjeavtalen, se del 7.

Forholdet til opplæringslova behandles avslutningsvis under punkt 8. Foreningene imøteser med positiv interesse eventuelle endringer i opplæringslova med sikte på å styrke norsk språk, og eventuelle tilbakemeldinger mht hvorledes man tenker seg at opplæringslova med dagens ordlyd bør hensyntas av foreningene i den nye Bokavtalen.

2 HOVEDPRINSIPPER I BOKAVTALEN AV 2004

Generalforsamlingene i DnF og DnB godkjente den 4. oktober d.å. hovedprinsippene i den nye Bokavtalen.

Avtalen vil, iht dens pkt 6, tre i kraft 1. januar 2006 og gjelde for alle medlemmer av DnF og DnB. Avtalen legger opp til bruk av visse overgangsregler, se vår nærmere redegjørelse for dette i del 7 nedenfor.

Den nye avtalen bygger på samme hovedprinsipp som den gamle, nemlig at utsalgsprisen for bøker for en periode skal fastsettes av forlagene. Samtidig er det, i tråd med de premisser som er lagt i statsrådenes brev, gjort vesentlige endringer i forhold til den nåværende bransjeavtalen:

- Bokhandlenes enerett til salg av skolebøker fra DnFs medlemsforlag oppheves;
- Forlagenes rett til å fastsette forhandlerens utsalgspris for skolebøker bortfaller;
- Fastprisperioden for øvrige genre begrenses til utgivelsesåret og de fire første måneder det påfølgende kalenderår, dvs en reduksjon på 8 måneder i forhold til gjeldende bransjeavtale;
- Det gjøres unntak fra fastprisprinsippet ved at rabatter på inntil 12,5 % tillates ved salg av bøker i gruppe 2-4, som omfatter genrene fag- og lærebøker, sakprosa og skjønnlitteratur. Det gis ikke anledning til å fravike fastprisen i bokgruppe 5 (billigbøker) i fastprisperioden, fordi en billigbok er lavt priset i forhold til hovedutgivelsen;
- Alle distribusjonskanaler får samme rett til å fravike fastprisen ved bruk av rabatter;
- Bøker dekket av fastprisperioden kan ikke deles ut gratis i noen distribusjonskanal;
- Bokklubbenes bruk av rabatterte/gratis bøker i vervekampanjer for øvrig begrenses;
- Som et kulturpolitisk virkemiddel utvides litteraturabonnementsordningen, slik at alle bokhandler som opprettholder bredde i sitt utvalgssortiment oppnår særskilte rabatter.

Avtalen har blitt til etter langvarige og til dels kompliserte forhandlinger¹. Resultatet gir uttrykk for en nøye fremforhandlet balanse mellom rettigheter og plikter for avtalens to parter, som er en forutsetning for bransjens felles oppnåelse av de kulturpolitiske målsetninger.

3 BEHOVET FOR KULTURPOLITISKE VIRKEMIDLER I BOKBRANSJEN

3.1 Europeiske utgangspunkter

Det er både på felles-europeisk plan og på nasjonalt nivå i mange europeiske land anerkjent at det er nødvendig å tillate særlige virkemidler i bokbransjen for å ivareta overordnede kulturpolitiske målsetninger.

Som følge av dette, er nasjonale fastprisordninger, i form av lov/forskrift eller avtaler mellom bransjens aktører, både akseptert av nasjonale konkurransemyndigheter og tilskyndet av nasjonale kulturmyndigheter i mange land.

Fastprisreguleringer som litteraturpolitisk virkemiddel er også anerkjent i EU. I tillegg til at Europakommisjonen i en rekke saker har anerkjent de nasjonale reguleringsordninger for

¹ Forhandlingsprotokoll mellom partene fra 10. november 2004 følger denne søknaden som vedlegg 2.

bokbransjen, avga Europaparlamentet den 21. februar 2002 en anbefaling til Kommisjonen om å utforme et direktiv som åpnet for fastprisreguleringer også av bøker som kjøpes og selges over landegrensene i fellesskapet. I forbindelse med anbefalingen ble det henvist til Parlamentets resolusjon av 16. desember 1999, hvor Parlamentet uttalte:

“Faste bogpriser, som findes i en række medlemsstater, sikrer mange uafhængige forlags eksistens, bidrager til at bevare og fremme en mangfoldig litterær produktion, ytringsfriheden, uafhængighed for forskning, videnskab og lære samt bidrager – i fælles sprogområder på tværs af grænserne – til at fremme den europæiske tanke og uden direkte eller indirekte statsstøtte at sikre et tæt net af boghandlere, hvilket giver læserne adgang til et righoldigt, kvalitativt højt og let tilgængeligt udbud af bøger.”

I denne resolusjonen oppfordret Parlamentet Kommisjonen til:

“at anerkende og ikke røre ved nationale og regionale foranstaltninger til fremme af bøger, inkl. faste bogpriser, som bedre end nogen anden ordning forbedrer produktionen og distributionen af litterære værker uden at udelukke konkurrence.”

Europakommisjonens komité for kultur, ungdom, utdanning, media og idrett uttalte i sitt innspill til prosessen at fastprissystemer i bokbransjen generelt har den konsekvens at:

“Bogforlagene tilskyndes til ikke kun at udgive bøger, der sælger godt, men også at bringe kulturelt værdifulde mindre udgivelser på markedet for at sikre litteratur af høj kvalitet. Endvidere sikrer de faste bogpriser, at forsyningen af forbrugerne er sikret overalt, da et større antal boghandlere herved bliver i stand til at klare sig på markedet.”

Som det fremgår, fremhevet begge instanser at fastprissystemer bidrar til bredere produksjon, høyere kvalitet og mer effektiv distribusjon. Parlamentet fremhevet dessuten at fastprisreguleringer bedre enn noen annen ordning fremmer produksjon og distribusjon uten å utelukke konkurranse.

En rekke europeiske land, herunder Tyskland, Frankrike, Nederland, Italia, Danmark, Ungarn, Slovenia, Spania, Hellas, Østerrike og Portugal, har pr. i dag fastprisreguleringer for nasjonal omsetning av bøker i form av enten dispenserte bransjeavtaler eller offentlige reguleringer (fastprislov eller forskrift). Dette er således anerkjent som det mest hensiktsmessige virkemiddel for å ivareta de overordnede kulturpolitiske og ressurspolitiske hensyn som gjør seg gjeldende i bokbransjen. I flere av disse landene er de tradisjonsrike fastprisreguleringene nylig lovfestet eller på annen måte bekreftet ved regulatorisk vedtak, og således ansett som et moderne litteraturpolitisk virkemiddel. (F. eks. ble den nederlandske fastprisloven vedtatt i oktober 2004.)

En videreføring av fastprissystemet i Norge vil således være i tråd med den regulatoriske utviklingen i en rekke andre europeiske land.

3.2 Nasjonale kulturpolitiske målsetninger

En videreføring av fastprisprinsippet er også i tråd med de uttalte målsetninger for den norske litteraturpolitikken.

Disse er formulert på følgende måte i Stortingsmelding 48 (Kulturmeldingen) side 15:

"Dei overordna måla for litteraturpolitikken ligg fast, dvs. å fremja den allmenne interessa for litteratur og lesing ved å tryggja flest mogleg tilgang til både ny og eldre litteratur. Det er viktig å oppretthalda tenlege rammevilkår for bokbransjen. Viktige verkemiddel har dei siste tiåra vore fritak for meirverdlavgift, innkjøpsordningar, bransjeavtalen og eit godt biblioteknettverk."

På side 199 står det vidare at:

"Hovudformålet med den statlege litteraturpolitikken er å leggja til rette for kvalitet, breidd og mangfald med omsyn til innhald og sjanger, i fag- og skjønnlitteratur. Vidare må den litteraturen som vert skapt, distribuerast slik at han når fram til publikum gjennom mange og veileigna kanalar."

En bok formidler kunnskap og kultur, skaper opplevelser og utvikler leseren. Gjennom bred tilgang på god litteratur styrkes enkeltmenneskets leseevne og leselyst, og dermed også dets forutsetninger for meningsdannelse og deltakelse i demokratiet. Forfattere og forleggere må derfor gis rammevilkår som muliggjør bred produksjon av bøker av høy kvalitet. Tilsvarende må bokhandlene gis rammevilkår som tillater fokus på annen litteratur enn bøker med høye salgstall. Når produksjon og omsetning av litteratur skal reguleres, kan det således være riktig å la kulturpolitiske hensyn til omfang, kvalitet, bredde og tilgjengelighet av litteratur gå foran hensynet til samfunnsøkonomisk effektivitet, jfr konkurranselovens formålsbestemmelse.

På side 202 i Kulturmeldingen anerkjennes det prinsipp at fri konkurranse ikke er et fullgodt virkemiddel til å ivareta de uttalte målsetninger for den norske litteraturpolitikken:

"For konkurransestyresmaktene vil det generelle utgangspunktet vera at tevling medverkar til lågare prisar, breitt produktutval, nyskaping og innovasjon. Applisert på bokbransjen lyt konkurransepolitikken samstundes byggja på ei erkjenning av at marknad og tevling ikkje utan vidare er tilstrekkeleg for å tryggja låge nok prisar, mange nok utgjevingar, utgjeving av smale titlar og slett ikkje geografisk lik tilgang på bøker."

Til spørsmålet om hvorledes de uttalte målsetninger for litteraturpolitikken best kunne nås, er det på side 203 i Kulturmeldingen henvist til konklusjonen i sluttrapporten til Norsk kulturråds utredningsprosjekts referansegruppe:

"...faste priser er det virkemiddelet som best ivaretar litteraturpolitiske helhetshensyn, og kan ikke se at nye konkurransevilkår innad i bokbransjen rokker ved denne egalitetsfremmende og kulturpolitisk motiverte ordningen".

Referansegruppen konkluderte videre med at en frivillig avtale mellom bokbransjens aktører ville være best egnet til å videreføre den konsensus som bransjen trenger for å opprettholde stabilitet og forutsigbarhet.

Det er derfor vår oppfatning at den faste bokpris er det beste virkemiddel for å nå de overordnede kulturpolitiske målsetninger også i norsk bokbransje.

4 FORMÅL OG VIRKNINGER AV DEN NYE AVTALEMODELLEN

4.1 Økt omfang, kvalitet og bredde i bokproduksjonen

Den nye Bokavtalen er et sentralt og avgjørende virkemiddel for å sikre fortsatt økning i omfang, kvalitet og bredde av norskspråklig litteratur.

Norge er et lite språksamfunn. Til tross for dette, utgis det hvert år bøker av norske forfattere av omfang, kvalitet og bredde som er fullt på høyde med det som utgis i europeiske land med større befolkningsgrunnlag.

Denne utviklingen har vært mulig nettopp fordi myndigheter og bokbransjens egne aktører gjennom kulturbevissthet, langsiktighet og ansvarlighet har tillatt forfattere, forlag og forhandlerapparat tilstrekkelig gode rammebetingelser til å overleve. Momsfritak på bøker, offentlige innkjøpsordninger, og fast utsalgspris for bøker kombinert med leverings- og skaffeplikt for hhv. forlag og bokhandel, har muliggjort effektiv produksjon og distribusjon av bøker. Dette har igjen stimulert til økt lesning og økt etterspørsel blant forbrukerne.

Som et resultat av denne utviklingen, leser nordmenn stadig mer. MMI utarbeider hvert tredje år "Den store bokundersøkelsen". Ved siste undersøkelse i 2003 svarte over 90 % av befolkningen at de hadde lest en bok siste året. Dette er den høyeste svarprosenten siden undersøkelsen ble satt i gang i 1977.

Som følge av denne positive spiralen har mange norske forfattere, som i et marked med fri prisdannelse neppe hadde kunnet være forfattere på heltid, fått mulighet til å vie sin tid til sitt forfatterskap og dermed produsere flere og bedre bøker. Den positive spiralen har også skapt grunnlag for et mangfold av små og store forlag, hvilket er en garanti for opprettholdelse av en bred og god produksjon av bøker.

Den gjeldende bransjeavtalen har således skapt en balanse som har ivaretatt bokbransjens og lesernes felles interesse: Produksjon og tilgjengeliggjøring av et størst, best og bredest mulig utvalg av bøker. I et deregulert marked med helt fri prisdannelse på alle bøker ville denne balansen forrykkes, da både forlag og bokhandel under et friprissystem ville oppleve et press på sine marginer i en slik størrelsesorden at utgivelse og innkjøp av "smalere" litteratur ville være for risikabelt. I en slik virkelighet ville det norske markedet for produksjon og salg av bøker innsnevres betraktelig, forlagene ville konkurrere om utgivelse av færre titler, og forbrukerne ville bli avspist med et snevert tilbud bestående av lønnsomme "bestselgere" i sin bokhandel eller bokklubb. Etterspørselen og salg av "smalere" og andre mindre lønnsomme titler ville dermed begrenses, hvilket igjen ville få følger for den mulighet forfatterne av disse titlene ville ha til å leve av sitt forfatterskap og opprettholde sin produksjon.

En begrensning av sortimentet/bredden ville også medføre negative konsekvenser for bokhandlernes overlevelsessevne. Med redusert bredde i utvalget ville bokhandlene for det første svekkes som kulturformidlere. Det gode utvalg av titler, og bokhandlernes kunnskap og brede engasjement i formidlingen av annen litteratur enn de rene bestselgere, er jo nettopp de karakteristika som særpreger norsk bokhandel i forhold til andre omsetningskanaler som dagligvarebutikker, kiosker og bensinstasjoner. Med et snevrere tilgjengelig sortiment i bokhandel ville lesernes incitament til å besøke bokhandelen fremfor disse andre utsalgsstedene svekkes. Dette ville igjen begrense lesernes anledning til å gjøre seg kjent med bredden i litteraturen, dvs annet enn de bestselgere leserne uansett kan tilegne seg kunnskap om fra andre kanaler.

Salg av et bredt utvalg av titler er dessuten avgjørende for bokhandlernes overlevelsessevne. Salgstall fra bokhandlene viser at av mer enn 7.000 titler utgitt i 2003, solgte bare 700 av dem mer enn 2 eksemplarer i en mellomstor norsk bokhandel. Rundt 80 % av titlene solgte mellom null og to eksemplarer. Disse titlene utgjorde likevel over 40 % av bokomsetningen, og representerte dermed et uunnværlig bidrag til omsetningen både i by- og distriktsbokhandel.

Når en så stor andel av omsetningen kommer fra et så bredt tilfang av titler, viser det at bokkjøperne benytter seg av hele bredden i litteraturtilbudet. Det er ikke grunn til å tro at leserne vil fortsette å kjøpe samme antall bøker dersom bredden reduseres. Tapte bredde vil således medføre tapt omsetning for både forlag og bokhandlene. Bokhandlene må derfor gis mulighet til å opprettholde bredden ved hjelp av forutsigbare rammevilkår som fastpris og abonnementsordninger, for fortsatt å kunne være den kulturformidler norsk bokhandel er i dag.

4.2 Effektiv landsdekkende distribusjon av bøker

Bokavtalen bygger på to likestilte formål: Å sikre bredde i utgivelsene, og å sikre at denne bredden er tilgjengelig over hele landet. Det andre følger ikke automatisk av det første, ettersom en rekke virkemidler for å stimulere til mangfold på utgiversiden (f.eks. innkjøpsordningene) i seg selv ikke bidrar til å sikre tilgjengelighet.

Fastprisordningen og Bokavtalens øvrige reguleringer sikrer tilgjengelighet for bredden av litteratur, både i bokhandelen og andre kanaler.

Økonomiprofessorene Moen og Riis skriver om forholdet mellom fastprisreguleringer og kvalitet på bokhandeltjenester på side 29 i sin rapport om bransjeavtalen² at:

"Bokhandlene utfører en rekke oppgaver som vil øke salget av bøker, først og fremst knyttet til å føre et rikt sortiment av bøker, synliggjøre bøkene og promotere bøkene ved å henlede kjøpernes oppmerksomhet mot boken og gi informasjon om forfatter og innhold i den enkelte bok. Vi vil i det følgende referere til dette som "kvalitet" på tjenesten utført av bokhandelen".

"Med fri prisfastsettelse på detaljstnivå vil kvaliteten typisk bli for lav (både ut fra forleggerens perspektiv og ut fra et samfunnsøkonomisk perspektiv) siden bokhandelen bærer hele kostnaden ved kvalitet men bare mottar en del av gevinsten. Det kan derfor være i forlagenes interesse å øke marginen til bokhandlene utover det bokhandlene ville oppnådd ved frikonkurransen. En måte å gjøre det på er ved en fastprisavtale som sikrer bokhandlene en margin per bok."

Riis og Moens analyser underbygger med dette at kvaliteten i bokhandelens funksjon som markedsfører av et bredt sortiment, og dermed også spredning og bred omsetning av litteratur mer generelt, ville svekkes under et friprissystem. En fastprisavtale er således et hensiktsmessig instrument for å opprettholde både kvalitet og bredde i bokhandel, samt effektiv distribusjon.

Fastprisordningen og Bokavtalens øvrige reguleringer sikrer at bokhandelen har tilstrekkelig gode rammevilkår til å overleve. Dette muliggjøres gjennom kombinasjonen av fastprisordningen og

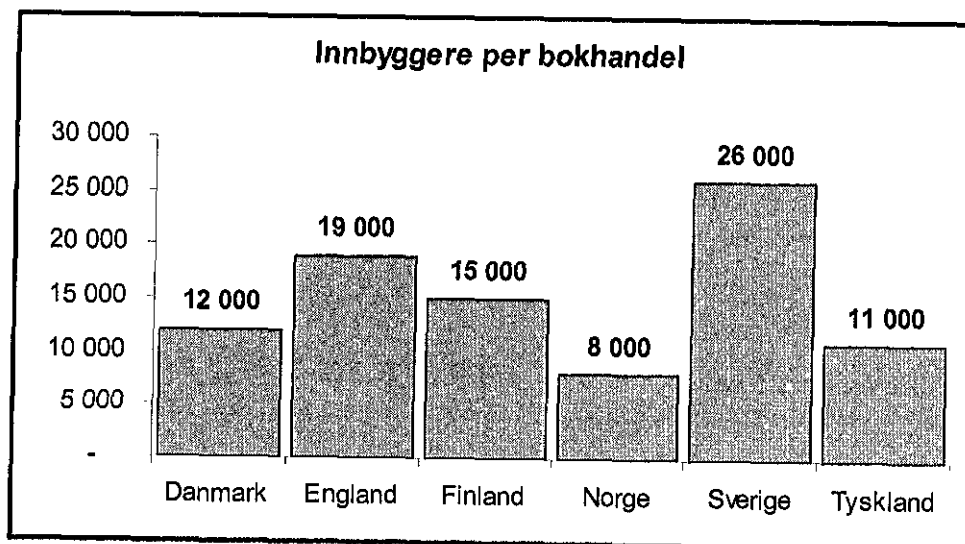
² BI-professorene Espen R. Moen og Christian Riis har på oppdrag av Den norske Forleggerforening foretatt en samfunnsøkonomisk analyse av fastprisordningen i bokbransjen. Rapporten er utgitt av Oeconomica, og den endelige versjonen er datert 1. november 2004. Rapporten er vedlagt denne søknaden som vedlegg 5.

Bokavtalens bestemmelser om skaffeplikt for bokhandel og leveringsplikt for forlag. Skaffe- og leveringsplikten sikrer at alle utgivelser er tilgjengelige til samme tid og samme pris (før rabatt) i de små distriktsbokhandler som i de større bokhandler i sentrale strøk.

Hele 88 % av den norske befolkning bor i dag i en kommune med egen bokhandel. En vanlig norsk bokhandel – som ikke er så stor – har omlag 3000 forskjellige titler på lager lokalt. I tillegg har alle bokhandler på forespørsel skaffeplikt for alle de 70.000 titlene forlagene har tilgjengelig.

Undersøkelser viser at norske forbrukere kjøper like mange bøker i bokhandel i løpet av et år, som de låner på biblioteket. Samtidig besøkte nesten 70 % av befolkningen en bokhandel sist måned. Dette illustrerer at bokhandelen er en viktig kulturformidler ved siden av biblioteker og andre kulturinstitusjoner, og at det er avgjørende for bokhandlenes videre ivaretagelse av denne rollen at muligheten til effektiv distribusjon av et bredt litteraturutvalg opprettholdes gjennom hensiktsmessige bransjereguleringer.

Antall kjøpte bøker pr innbygger, eller antallet kroner brukt på kjøp av bøker pr innbygger, viser seg å være høyere i land med mange bokhandler enn i land med få bokhandler. Hva gjelder bokomsetning per innbygger, er Norge i en særstilling i europeisk og nordisk sammenheng: Ingen av de land det er naturlig å sammenligne seg med (Sverige, Danmark, Finland, England, Frankrike eller Tyskland) har en høyere bokomsetning per innbygger enn Norge. Dette kan blant annet skyldes at antallet bokhandler per innbygger i Norge også er særdeles høyt. Mens antallet bokhandler i Norge har økt siden 1970-taller, har antallet i Sverige, Danmark og Finland gått ned. Dette har gjort at man i Norge i dag har et langt lavere antall innbyggere per bokhandel enn i de land det er naturlig å sammenligne seg med.

All den tid sammenhengen mellom et stort antall tilgjengelige bokhandler og høy omsetning av bøker synes så vidt tydelig, kan det slutes at opprettholdelse av et effektivt desentralisert bokhandlernet har avgjørende betydning for spredningen og omsetning av bred norskspråklig litteratur. Dette underbygges av det faktum at nettbokhandlerne foreløpig bare står for ca 5 % av

den totale bokomsetningen, og i hovedsak benyttes av kunder i de store byene, der bokhandeldekningen likevel er størst³.

Den nye Bokavtalen er derfor et avgjørende virkemiddel for å sikre at det effektive desentraliserte bokhandlernettet opprettholdes.

4.3 Økt priskonkurransen på forhandlerleddet

I arbeidet med den nye Bokavtalen har det også vært en sentral målsetning å legge til rette for økt priskonkurransen på forhandlerleddet, innenfor rammene av det som i utgangspunktet er en fastprismodell.

Bokavtalens rabattprinsipp, hvoretter alle distribusjonskanaler har mulighet til å yte inntil 12,5 % rabatt, innebærer i realiteten at fastprisen bare er "fast" et stykke på vei. På denne måten oppnår bransjen i stor grad de fordeler mht bredde og kvalitet som følger av et fastprissystem, samtidig som den maksimale rabatten er såpass høy at den vil medføre merkbar og effektiv konkurranse på utsalgspris mellom de ulike forhandlerne.

Endelig er alle distribusjonskanaler, det vil si bokhandler, bokklubber og elektroniske handelsplasser, gitt samme adgang til å yte denne rabatten. Dette vil i praksis medføre at hele forhandlerleddet konkurrerer på like vilkår hva gjelder pris, hvilket må antas å ville skjerpe konkurransen ytterligere. Til dette kommer at fastprisperioden som nevnt er begrenset til 30. april i året etter førsteutgivelse, og dermed 8 måneder kortere enn fastprisperioden under gjeldende bransjeavtale.

Den nye Bokavtalen vil således legge til rette for økt priskonkurransen på forhandlerleddet og derfor billigere bøker til forbrukerne.

4.4 Oppsummering

DnF og DnB mener at opprettholdelse av den faste bokpris kombinert med skaffe- og leveringsplikt er nødvendig for å sikre så vel forfattere som forlag og forhandlerapparat tilstrekkelig gode rammebetingelser for å opprettholde bredden, kvaliteten og tilgjengeligheten av boktilbudet i Norge.

Den nye avtalen viderefører derfor den faste utsalgspris som viktigste virkemiddel for å nå disse mål. Samtidig er avtalen tilpasset de signaler statsrådene har meddelt foreningene, og de endringer i styrkeforhold i bransjen som har funnet sted siden gjeldende bransjeavtale ble inngått.

5 FORSLAG TIL FORSKRIFTSMODELL OG HOVEDREGULERINGER

5.1 Reguleringsmodell - Bokavtalen

Bokavtalen vil ut fra en rent rettslig synsvinkel bare behøve å unntas fra krrl. § 10 ved forskrift dersom den er i strid med § 10, 1. ledd, uten at de lovbestemte unntaksvilkårene i § 10, 3. ledd er oppfylt.

Vi har ovenfor fokusert på de kulturpolitiske fordeler ved den nye Bokavtalen. Det er disse hensynene som står sentralt i foreningenes begrunnelse for ordningen, og som også ligger til grunn for den politiske vilje som er vist til å vedta *nødvendige* forskrifter for å sikre lovligheten av ordningen i forhold til den nye konkurranseloven.

³ Kilde: Den store bokundersøkelsen (MMI 2003)

Det er etter det DnF og DnB forstår strengt tatt ikke gitt at den nye Bokavtalen behøver et unntak fra loven. Den nye avtalen legger til rette for økt konkurranse mellom de forskjellige salgskanalerne, og de reguleringer som gjenstår, i særdeleshet fastprisprinsippet, er slik vi ser det samfunnsøkonomisk effektive ved at de fører til økt verdiskapning i bransjen⁴. Avtalen innebærer ikke større konkurransebegrensninger enn det som er nødvendig for å oppnå de samfunnsøkonomiske gevinster den begrensede fastprisordningen medfører, nemlig økt produksjon og bedret distribusjon til beste for det lesende publikum på landsbasis. Bokavtalen kan derfor oppfylle vilkårene i unntaksbestemmelsen i § 10, 3. ledd.

Vi forstår imidlertid at departementene vurderer å benytte forskriftshjemmelen i § 3, og har ingen innvendinger mot dette. Tvert i mot er vi positive til at en slik forskrift vedtas for å unngå enhver mulig usikkerhet om rettssituasjonen. Det synes hensiktsmessig at forskriften gir generell rekkevidde slik at eventuelle bransjeaktører utenfor DnF og DnB som skulle velge å etablere parallelle eller sammenlignbare ordninger uten å ville være medlemmer i de to foreningene, dekkes. Det vil også sikre at eventuelle fremtidige endringer i avtalen kan gjøres innenfor rammen av forskriften uten fornyet politisk behandling, dersom utviklingen i bransjen og markedet skulle tilsi dette. Vi finner det derfor hensiktsmessig at forskriften utformes generelt, etter mønster av tidligere forskrifter gitt under § 3 og under konkurranseloven av 1993.

Foreningene ber om at forskriften gis for en periode på 10 år. Dette er av avgjørende betydning for aktørene i bransjen på grunn av de tilpasninger som må gjøres. I motsatt fall ville bransjen allerede om få år nok en gang stå ovenfor store og krevende endringer. Både ut ifra hensynet til hensiktsmessig ressursutnyttelse og en langsiktig litteraturpolitikk er det vesentlig å sikre stabile rammevilkår.

5.2 Forslag til hovedreguleringer i forskriften

Foreningene mener at forskriften for sikkerhets skyld må dekke alle reguleringer i det omforente utkastet til ny Bokavtale som *kan hevdes* å være i strid med konkurranseloven, slik at bransjen sikres den nødvendige forutberegnelighet mht lovligheten av alle punkter det *eventuelt* kunne reises innsigelser mot.

Foreningene antar derfor at forskriften minst bør inneholde følgende:

- En bestemmelse som åpner for at forlag og andre leverandører av bøker kan fastsette bokens utsalgspris, samt at det kan inngås kollektive avtaler mellom forlag og bokhandel om at slike muligheter skal benyttes;
- Angivelse av fastprisperiodens maksimale varighet, med unntak for forlengelse ved særskilt ressurskrevende utgivelser (som verk/leksika og lignende, se begrunnelsen nedenfor). Det bør tillates kollektive avtaler om begrenset varighet innen denne fristen;
- En bestemmelse om at forlag og andre leverandører må tillate alle forhandlere å gjøre unntak fra fastprisen ved å yte inntil 12,5 % rabatt;
- En bestemmelse som åpner for at forlag på den ene side og bokhandler på den annen kan inngå kollektive avtaler om litteraturabonnement (dvs felles innkjøpsvilkår for bokhandlene under abonnementsordningene);

⁴ Jfr punkt 4.1 ovenfor.

- En bestemmelse som åpner for at forlag på den ene side og bokhandler på den annen kan inngå kollektive avtaler om fellesnedsettelse (Mammut);
- En bestemmelse som åpner for at partene i en bransjeavtale kan inngå kollektive avtaler om skaffe/leveringsplikt;
- En bestemmelse som åpner for kollektive avtaler vedrørende bokklubbers vilkår, med sikte på å sikre lik adgang for bokklubber og bokhandel til å yte rabatter;
- Bestemmelser om overgangsordninger.

I tillegg antar foreningene at forskriften bør inneholde klare definisjoner av hva som menes med "leverandør", "bokhandel", "bokklubb" osv, samt angivelse av forskriftens virkeområde hva gjelder bokgenre og geografisk område.

Departementet kan, etter det DnF og DnB forstår, med hjemmel i konkurranseloven § 3 vedta unntak fra konkurranseloven for reguleringer som er egnet til å ha virkning på konkurransen i Norge. Departementet har imidlertid ikke hjemmel til å unnta reguleringer fra EØS-konkurranseloven eller EØS-avtalens konkurranseregler, dvs hjemmel til å unnta reguleringer som påvirker samhandelen mellom EØS-stater merkbart.

Kommisjonen har i en rekke saker anerkjent at nasjonale bokbransjereguleringer ikke har slik merkbar virkning på samhandelen, forutsatt at reguleringene bare får anvendelse på bøker som er utgitt med det formål å skulle omsettes på det nasjonale markedet. DnF og DnB antar derfor at forskriften bør gis anvendelse på norskspråklige bøker og fremmedspråklige bøker som hovedsakelig er ment for omsetning i Norge. Dette er i samsvar med den modell som er valgt i den tyske fastprisloven.

Som et innspill til forskriftsarbeidet tillater foreningene seg å legge ved en skisse som viser en mulig modell for regulering av disse spørsmål, se vedlegg 3.

Som nevnt kan det unntaksvis være behov for en lengre fastprisperiode, for særskilt ressurskrevende utgivelser. Dette vil normalt dreie seg om verk, leksikon og ordbøker. Typisk for slike bøker er at de har lengre produksjonstid og at det tar vesentlig lenger tid før forlaget får tjent inn igjen sin investering. Det er avgjørende for opprettholdelsen av f. eks nasjonale leksikonutgivelser som verk og oppslagsbøker av høy kvalitet, at fastprisperioden kan forlenges i tråd med det som har vært tillatt under tidligere bransjeavtaler. Utgivelsene utgjør bare en beskjeden del av de totale utgivelsene, og en forlengelse av fastprisperioden for slike utgivelser vil derfor uansett ha marginal innvirkning på konkurransen mellom forhandlerne.

6 SØKNAD OM FORLENGELSE AV DISPENSASJONEN FOR GJELDENE BRANSJEAVTALE

6.1 Generelt

Dispensasjonen for gjeldende bokbransjeavtale går ut 31.12.2004.

Den nye Bokavtalen innebærer store kommersielle og rettslige endringer for alle aktører i bransjen. DnF og DnB søker derfor om at dispensasjonen for gjeldende bokbransjeavtale ved unntaksforskrift etter krrl § 3 forlenges ut 2005. Avtalen er forlenget mellom partene med forbehold om myndighetenes godkjenning av dette, se punkt 2 i protokollen fra forhandlingene mellom partene (vedlegg 2).

6.2 Begrunnelse for søknad om forlenget dispensasjon

6.2.1 Endrede rammevilkår for forlagene

Utvikling av bøker tar tid. Den vesentligste faktoren i dette er forfatterens arbeid, i tillegg kommer forlagets arbeid med manuskript, deretter forarbeid til trykking m.v. En forlagskatalog har gjerne vært planlagt over flere år – og er ofte også resultatet av svært mange endringer underveis.

Til grunn for hver enkelt bokutgivelse ligger et omfattende arbeid som forlagene er prosjektstyrer for. I fremste rekke står forlagets kontakt med forfatteren om idé, manusutvikling og prosessen mot den endelige teksten. I tillegg kommer kontakt og oppfølgingsansvar overfor språkvaskere, korrekturlesere, designere, ombrekkere, og tilrettelegging av trykk og innbinding. Før boken kan legges ut for salg, har forlaget kontakt med bokhandlere, bokklubber, andre salgskanaler og pressen for å sikre mest mulig omtale og best mulig spredning av boken.

For å sikre at den nye Bokavtalen skal virke etter intensjonene for leserne fra første dag, er det avgjørende at forlagene får tid til å kvalitetssikre alle disse leddene som bokutgivelse består av. Herunder må det justeringer til i forfatteravtalene som følge av at skolebøker blir deregulert, og forlagene må bidra til at det gjøres en rekke tilpasninger i distribusjonssentralenes datasystemer. Forlag og bokhandel skal etablere nye forretningsopplegg og –avtaler, og forlag og bokklubb må etter alt å dømme inngå nye avtaler basert på de nye rammevilkår Bokavtalen oppstiller.

Skolebokforlagene har allerede svært kort tid på seg til å utvikle og ferdigstille nye skolebøker til reformen i grunnskolen og i videregående som er planlagt gjennomført i 2006. Svært mange av disse bøkene forventes ferdigstilt allerede ved årsskiftet 2005/2006. Dette medfører at utgiverforlagene i 2005 nødvendigvis vil måtte ha full fokus på utviklingen av disse nye lærebøkene, samtidig som de vil søke å tilpasse seg den nye Bokavtalen. I praksis innebærer dette at lærebokforlagene må reforhandle sine avtaler med forfatterne av skolebøker (som til nå har inneholdt bestemmelser om royaltymberegning basert på bokens faste utsalgspris) og for øvrig gjøre alle nødvendige tilpasninger til de nye rammevilkårene samtidig som alle ressurser er satt inn for å ferdigstille skole- og lærebøker til reformen i skolen.

Følgende av forlagenes avtaler må etter alt å dømme tilpasses den nye Bokavtalen:

- Kollektive avtaler med skolebokforfatterne pga innføring av fripris for skolebøker:
 - Normalkontrakt for faglitteratur med Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening
 - Kompendieavtalen
- Avtaler med bokklubbene pga de nye samhandelsbetingelser Bokavtalen medfører (endringer i fastpris, nye rabattbestemmelser mv.)
 - Avtale med De norske Bokklubbene
 - Avtale med Cappelens Bokklubber
 - Avtale med Damms bokklubber
 - Avtale med andre bokklubber
- Individuelle avtaler mellom det enkelte forlag og distribusjonssentralene
- Individuelle avtaler mellom det enkelte forlag og de bokhandler forlaget leverer til.

Den nødvendige avtalegjennomgang og de reelle reforhandlinger kan på sin side ikke iverksettes før det er sikkert at den nye Bokavtalen faktisk kan legges til grunn for de nye avtalene. Dette fordi den nye Bokavtalen naturlig nok vil være et avgjørende premiss for de endelige avtalene. Bransjen er derfor avhengig av politisk godkjenning av Bokavtalen før de reelle forhandlingene kan ta til. Dersom Bokavtalen evt. skal unntas fra konkurranseloven med forskrift som i sin tur skal bli til etter en forsvarlig saksbehandling med høringsrunde mv, synes det urealistisk å legge til grunn at premissene for bransjens reforhandling av interne avtaler vil være klare før i annet halvår 2005. Dersom forskriften vedtas med virkning fra tidligst 1. juni 2005, vil bransjen mao trenge et antall måneder deretter for å tilpasse seg de nye rammevilkår, herunder reforhandle de bransjeinterne avtaler.

Siden forlagsdriften er årsbasert, vil det dessuten være viktig at store omlegginger følger regnskapsåret.

6.2.2 Endrede rammevilkår for bokhandlene

6.2.2.1 Kort om strukturen i norsk bokhandel

Den norske Bokhandlerforening består av 600 medlemmer fordelt på like mange bokhandler. Gjennomsnittsbokhandelen omsetter for 8-9 millioner kroner i året og sysselsetter 5,6 årsverk.

Et flertall av bokhandlene er organisert i kjeder eller andre sammenslutninger:

- Ark-kjeden (16 %) ⁵ er heleid av Gyldendal ASA;
- Norli (22 %) er 50/50 eiet av henholdsvis H. Aschehoug & Co. og Lauritzen-familien;
- Notabene (6 %) er eiet av Rune Nicolaisen og familie;
- Tanum (5 %) er eiet av Anne Carine Tanum;
- Bok og Kontor-kjeden organiserer Libris (10 %) og Interbok-butikkene (16%), som normalt har lokale eiere;
- Unipa (8 %) samler universitetsbokhandlene;
- Fri Bokhandel (12 %) samler 141 butikker og samarbeider om enkelte innkjøp.

Kun 4 % av bokinnkjøpene forestås av bokhandlere som ikke deltar i noen kjede eller sammenslutning.

Bokhandelen vil ofte ha ulike forhandlingsrutiner alt etter som om den inngår i heleide kjeder eller er selveiet. For de førstnevnte vil ofte innkjøpsforhandlinger foregå sentralt, mens de mindre, selveide, forhandler avtalene selv.

Bokhandleråret er delt inn i ulike faser. De fleste bokhandler har en svært viktig og travel periode i forbindelse med skolestart hver høst og vår. Når skolebøker holdes utenfor, finner ca 40 % av den øvrige omsetningen i en normal bokhandel sted i høst/julesalget (fra 1.10 til 31.12.) I denne perioden brukes nesten all arbeidstid i butikk, og bokhandelen har verken tid til å forhandle avtaler

⁵ Alle prosentangivelser i kulepunktene angir vedkommende bokhandels andel av bokhandlenes samlede innkjøp i perioden mai 2002-mai 2003.

eller foreta omfattende praktiske driftsomlegginger. Det er derfor en forutsetning for å få til forsvarlige driftsendringer at disse er gjennomført i god tid før denne kritiske perioden.

6.2.2.2 Pris er et nytt virkemiddel for mange bokhandler

Etter 50 år med fastpris til sluttbruker for alle bokkgrupper, vil den nye Bokavtalen medføre et behov for kompetanseheving mht til salg av bøker underlagt priskonkurransen.

Det er behov for at bokhandelen skoles i nye markedsføringsmetoder, får anledning til å utvikle ny prisstrategi, bruk av kalkyler, vurdering av nye eller andre satsningsområder mv. Muligheten til å gi rabatt kan også bety endringer og omlegginger i boksoriment for den enkelte bokhandel.

Endret prismekanisme vil også medføre behov for videreutvikling av og investeringer i bokhandelens datasystemer. De fleste bokhandlere bruker i dag datasystemer levert av Client System. Systemet er meget gammeldags (utviklet på slutten av 1980 tallet) og svært lite fleksibelt sammenlignet med de windows-baserte systemer som normalt brukes av øvrige bransjer i næringslivet i dag. Årsaken til at bokbransjen i meget liten grad har skiftet til windows-baserte styringssystemer, er koblingen som er knyttet til ISBN-nummeret (som merker hver bok). Bokhandlernes system er også knyttet opp til distribusjonssentralenes datasystemer. En modernisert bransjeavtale vil presse frem behovet for økt fleksibilitet i datasystemets styringssystemer og dataleverandøren må dermed også få tid til å tilpasse og endre programmodulene. Pr i dag finnes det ingen dataleverandører som kan levere systemer som enkelt kan benytte ISBN-kodingen og knytte dette opp mot distribusjonssentralene. Programmene må spesialutvikles, og det vil ta tid. (Det er heller ingen løsning å bytte ut det eksisterende systemet med et nytt, da bransjen venter på en omlegging av ISBN-systemet som skal komme i 2007, hvorved ISBN-numrene endres fra 10 til 13 tegn.)

Bokhandlerne, som normalt har svært begrensede administrative ressurser, trenger også tid til å reforhandle sine (individuelle) avtaler med forlagene. Flere bokhandler har over 50 forlagsavtaler. Ved forrige endring i bransjeavtalen (fra fast innkjøpspris til bokhandel til frie forhandlinger) brukte enkelte bokhandler et helt år på å reforhandle disse.

Alle driftsomlegginger og reforhandlinger som bokhandelen må gjennom, må nødvendigvis utstå inntil det er klart hvorvidt Bokavtalen gis unntak fra konkurranseloven ved forskrift, og hvorledes forskriften blir formulert. Det er derfor viktig at dispensasjonen for dagens bransjeavtale forlenges med en periode også etter at den nye forskriften er vedtatt. Også på dette grunnlag bør dispensasjonen for gjeldende bransjeavtale forlenges med ett år til, til og med 31.12.2005. Dette vil også redusere risikoen for konkurransevridning mellom selvstendige bokhandler (dvs bokhandler som ikke er vertikalt integrert under forlag) og vertikalt integrerte bokhandlere i overgangsfasen mellom gammel og ny ordning.

6.2.3 Endrede rammevilkår for bokklubber

6.2.3.1 Kort om norske bokklubber

Det norske bokklubbsystemet har siden 1960-årene vært en viktig salgskanal for norsk litteratur. Gjennom å tilby mange og gode bokklubbkonsepter som har appellert til leserne, har norske bokklubber etter hvert en medlemsmasse bestående av om lag 1.3 millioner medlemmer, fordelt på ca 50 klubber. I omsetning står bokklubbene for om lag 25 % av det totale bokmarkedet⁶.

⁶ En rekke av faktaopplysningene som presenteres i punkt 6 er hentet fra vedlegg 4, "Bokbransjen i Norge".

Det norske bokklubbmarkedet betjenes i hovedsak av tre store grupperinger:

- De norske Bokklubbene, som eies av Gyldendal ASA med 48,5 %, H. Aschehoug & Co. med 45,5 %, Forlaget Oktober med 3 % og Pax Forlag som har 3 %;
- Cappelens bokklubber, del av J.W. Cappelens Forlag AS;
- Damms bokklubber, del av N.W. Damm & Søn AS.

6.2.3.2 Nødvendige tilpasninger

Bokklubber har til nå i utgangspunktet vært bundet av fastprisen fastsatt av forlaget, men med mulighet til å yte inntil 25 % rabatt.

Med endrede rammevilkår vil bokklubbene etter all sannsynlighet ønske å legge om markedsføring og informasjon til nåværende kunder som følge av at rabatten ikke lenger er eksklusiv. Bokklubbene vil kanskje også måtte etablere ny plattform for verving av nye medlemmer som følge av at rabattforutsetningen er endret, og som følge av at Bokavtalen begrenser de vervetilbud bokklubber kan tilby for øvrig. Siden bokklubbene normalt forbereder utgivelse, markedsføring og salg av en boksittel i lang tid før utsending skjer (f. eks. vil planleggingen av utsendelsen av månedens bok for januar 2005 pr dags dato allerede være gjennomført i flere bokklubber), vil de nye rammevilkårene etter alt å dømme kreve endringer i bl.a. datasystemer og planlegging av utsendelser. Endelig kan den nye ordningen også endre forutsetningen for avtaler mht bl.a. royaltyberegning, opplagstall mv.

Også bokklubbene vil derfor på grunnlag av de nye rammebetingelsene ha behov for å kunne gjøre betydelige praktiske tilpasninger og å reforhandle avtaler med bl.a. forlag og forfattere før den nye ordningen trer i kraft.

6.2.4 Endrede rammevilkår for distribusjonssentralene

6.2.4.1 Kort om de ulike distribusjonssentralene

Det er i hovedsak to lager- og distribusjonsselskaper som forestår distribusjon til norsk bokhandel. Det er Forlagsentralen ANS og Sentraldistribusjon ANS.

Forlagsentralen ANS eies av H. Aschehoug & Co. og Gyldendal ASA i fellesskap med 50 % hver. Forlagsentralen har i dag nesten 300 forlagskunder med til sammen 20 500 titler på lager. Forlagsentralen har også utviklet Den norske Bokdatabasen, som tar mål av seg til å være en komplett database over samtlige titler til salgs i Norge.

Sentraldistribusjon ANS er på sin side eid 99 % av J.W. Cappelens Forlag AS og 1 % av Svensk Film. Selskapet har 70 forlagskunder og lagerfører og distribuerer 19 900 titler.

I tillegg kommer to sentraler som dekker distribusjon til øvrig detaljhandel som dagligvare, kiosker, bensinstasjoner og lignende. Også i forholdet mellom forlagene og disse sentralene vil det være behov for tilpasninger til de nye rammevilkårene i Bokavtalen.

Den ene er Bladcentralen med følgende eierskap: J.W. Cappelens Forlag AS, Schibsted-Forlagene AS, N.W. Damm & Søn AS, Hjemmet Mortensen AS, Egmont Serieforlaget AS, Se & Hør forlaget AS og Allers Familiejournal AS.

Den andre er Interpress Norge AS som eies av Reitan Handel, hvor blant annet Narvesen og Rema 1000 inngår. Interpress har ca 1100 titler på lager.

6.2.4.2 Tilpasninger til ny Bokavtale

Distribusjonssentralene må også gjøre tilpasninger til de nye rammebetingelsene som en ny Bokavtale medfører.

På lik linje med bransjens øvrige aktører må også disse reforhandle sine avtaler med forlagene.

For distribusjonssentralene er det særlig problematisk med et systemskifte midt i en salgssesong, fordi et systemskifte krever omlegging av datasystemer som sentralene er helt avhengige av for å fungere. Overgangen bør følgelig ikke skje når salget til grunnskolen pågår for fullt (mai-juli), eller tilsvarende for videregående (juli-september). Ved forrige bransjeomlegging var distribusjonssentralene i liten grad klar for implementering av de nye avtalene. Den nye avtalen innebar rundt 1800 ulike endringer/justeringer som skulle implementeres, hvorav mye gikk galt. Dette resulterte i sin tur i ekstraarbeid og ekstra kostnad i bokhandelen på områder som kontroll av faktura/riktig rabatt, antall leverte enheter, betalingsbetingelser mv. Som konsekvens av dette, måtte bokhandelen bruke betydelige ressurser på feiloppretting (feilfakturering mv.)

For at den nye Bokavtalen skal virke effektivt fra dag én, må distribusjonssentralene derfor gis tid til å tilpasse seg de nye kundegrupper og handelsbetingelser som de nå må forholde seg til.

6.2.5 Oppsummering

En omlegging fra fastprissystem til friprissystem/rabattsystem under den nye Bokavtalen vil medføre behov for en rekke så vel rettslige som faktiske tilpasninger for bransjens aktører.

En rekke av de tilpasninger som må gjennomføres er relativt tidkrevende og komplekse, og kan ikke iverksettes før det er gitt politisk aksept for Bokavtalen i forskrifts form.

Foreningene er derfor av den oppfatning at dispensasjonen for gjeldende bransjeavtale må forlenges med ett år for å gi bransjen tilstrekkelig tid til å omstille seg, for med det å kunne sikre at den nye Bokavtalen virker effektivt fra dag én.

Det skal til dette også bemerkes, at når bokmarkedene i andre land har gjennomgått store endringer, så har dette skjedd med overgangsordninger som har vært mer omfattende enn det bokhandlerne og forleggerne nå ber om. Bl.a fikk den svenske bokbransjen en femårig overgangsperiode i forbindelse med at denne ble deregulert.

7 SØKNAD OM OVERGANGSORDNING FOR SKOLEBØKER

7.1 Innledning

DnB har på bakgrunn av statsrådenes brev lagt til grunn at skolebokmarkedet skal dereguleres, men at skolebokhandelen kan få noe tid til omstilling.

Etter DnBs skjønn vil en omstillingsperiode være nødvendig for å opprettholde det landsomfattende bokhandlernettet.

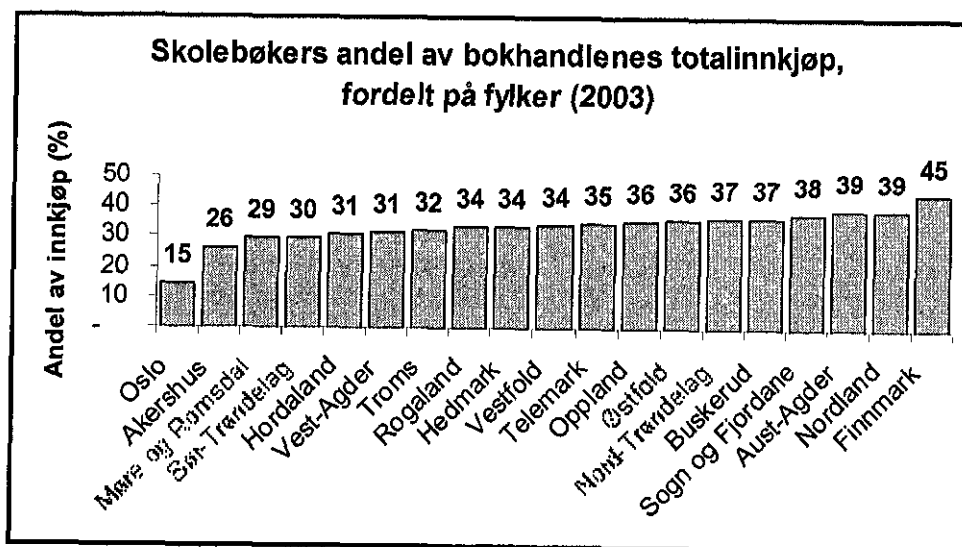
Det søkes derfor om en overgangsperiode hvor dagens bransjeavtale for skolebøker opprettholdes i ytterligere ett år etter utløpet av en forlenget dispensasjon for dagens bransjeavtale, dvs til og med 31.12.2006, dog slik at prisene på skolebøker for den videregående skole frigis fra og med 1.1.2006.

Den overgangsordning det søkes om, medfører dermed at fastprisen og bokhandlens enerett til å selge skolebøker til grunnskolen får bestå i to år. Dette innebærer imidlertid ikke at grunnskolen og elevene i videregående ikke har mulighet til å kjøpe rabatterte bøker i overgangsperioden. Grunnskolene har under gjeldende bransjeavtale rett til 7 % tidligordrerabatt ved kjøp av skolebøker innen gitte frister, og mange lokale bokhandler forestår allerede salg av brukte skolebøker til elever på videregående skole. Dette illustrerer at norsk bokhandel kan og vil gjøre nytte av de mulighetene som allerede foreligger til å tilby rabatterte skolebøker, også mens fastprisordningen fremdeles gjelder.

7.2 Skolebokomsetningen er viktig for norsk bokhandel

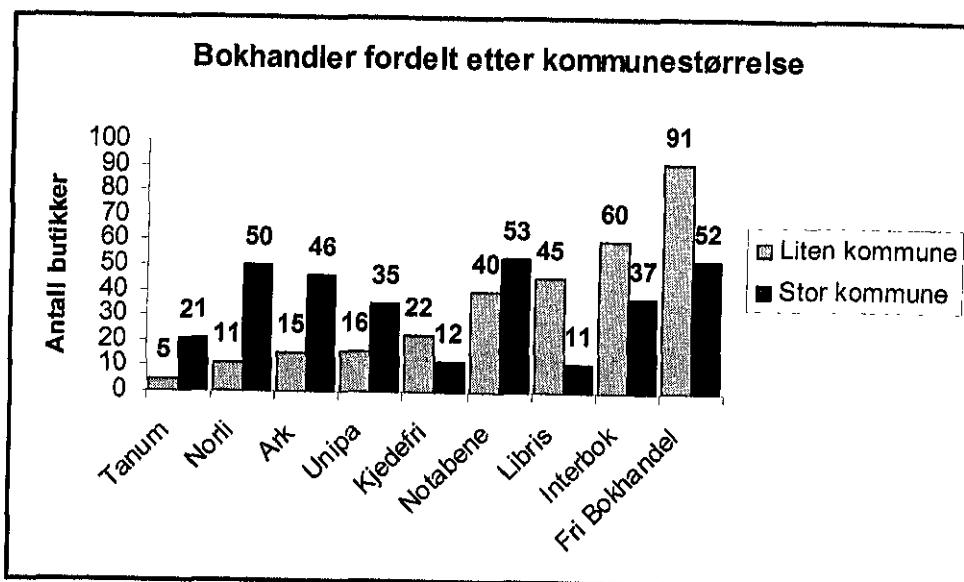
DnBs egne tall viser at skoleboks salget utgjorde ca 18 % av bokhandelens totale omsetning i 2003. Denne omsetningen har imidlertid større betydning for bokhandelens virksomhet enn tallet i seg selv skulle tyde på. Skolebøkene brukes og leses av barn og unge som i utgangspunktet sjelden leser eller kjøper skjønnlitterære bøker. Gjennom kjøp av skolebøker får elevene sitt første "voksenmøte" med bokhandelen. Dette møtet er viktig for både eleven og bokhandel, med sikte på å legge grunnlaget for utviklingen av en kunderelasjon.

Dertil kommer at mange bokhandler, og da særlig de mindre bokhandlene i distriktene, er enda mer avhengig skolebokomsetningen enn de større bokhandlene i byene. For den typiske distriktsbokhandel utgjorde omsetningen fra skoleboks salget over 20 % av brutto omsetning i 2003. For enkelte utgjorde den vesentlig mer, nærmere 50 % av bokomsetningen.

Figuren over viser bokhandelens innkjøp av skolebøker fordelt på fylker. Fylkene hvor skolebøker utgjør den minste andelen av totale innkjøp er Oslo og Akershus, mens Finnmark og Nordland har den høyeste skolebokandelen.

Som figuren nedenfor viser, ligger de små og selvstendige bokhandlene, som f. eks er organisert i Fri Bokhandel, Interbok og Libris, først og fremst i små kommuner⁷.

Det er i disse små distriktsbokhandlene at skoleboksallet utgjør den forholdsvis største delen av totalomsetningen, og det er således disse bokhandlene som er mest utsatt ved en deregulering av skoleboksallet, jfr også figur nr 8 i vedlegg 6.

Disse bokhandlenes sårbarhet for en deregulering av skoleboksallet underbygges av en undersøkelse gjennomført av Høgskolen i Bø, foretatt i 2003 på oppdrag fra Den norske Bokhandlerforening. I undersøkelsen ble konsekvensene for distriktsbokhandelen ved bl.a. en situasjon med fripris, og uten enerett på salg av skolebøker, vurdert. Analysen konkluderte med at ca 50 % av distriktsbokhandlene fortsatt vil ha et visst positivt resultat i en friprissituasjon og dermed vil ha mulighet til å overleve.

Totalt konkluderte undersøkelsen at anslagsvis 140 distriktsbokhandlere på sikt vil forsvinne ved frie priser på skolebøker. Undersøkelsen følger denne søknaden som vedlegg 7.

7.3 Skolebokomsetningens betydning for tilgjengeliggjøring av nynorsk litteratur

Overgangsordning på skolebøker er også viktig for opprettholdelsen av bred tilgang til litteratur på nynorsk. Bokhandler i nynorskkommuner er i større grad enn bokhandlene i bokmålskommunene avhengig av skoleboksallet. Hele 25 % av de utsatte distriktsbokhandlene ligger i nynorskkommunene mot 18 % i bokmålskommunene. Det er dessuten i distriktsbokhandelen salget av nynorsk litteratur er størst. En for kort omstillingsperiode for disse bokhandlene kan medføre at en uforholdsmessig andel av bokhandler som er formidlere av nynorsk litteratur rammes.

⁷ Skillet mellom liten og stor kommune fremkommer ved at man (statistisk sett) deler befolkningen i to like deler, hvor 50 % av befolkningen da bor i en kommune med i snitt 67 000 innbyggere (stor kommune), og 50 % av befolkningen bor i en kommune med 5700 innbyggere (liten kommune).

7.4 Bokhandelen trenger tid til å gjøre de rettslige og faktiske tilpasninger

Norsk bokhandel har små administrasjoner. De minste og mest utsatte bokhandlene er de som har færrest ressurser å bruke på administrative omstillinger. En overgangsperiode gir distriktsbokhandelen muligheter til å gjøre de nødvendige rettslige tilpasninger (reforhandling av avtaler med forlagene med fokus på frie rabatter, service og frakt) og de praktiske tilpasningene (utvikle økt forhandlingskompetanse, utvikle nettløsninger til bruk for skoler og elever, samt generell kompetansebygging mht markedsføring overfor skolesektoren).

Slik omstilling er nødvendig for å sikre distriktsbokhandelens overlevelsessevne i et marked med fri konkurranse. Overgangsperioden bør derfor tilpasses de betydelige oppgaver disse bokhandlene må utføre i omstillingsperioden.

7.5 Oppsummering

Salg av skolebøker utgjør i dag en vesentlig del av bokomsetningen i flere distriktsbokhandler. Dereguleringen blir dermed en stor utfordring for disse.

Distriktsbokhandelen er svært sårbar for de konsekvenser dereguleringen av skoleboksalgget medfører. Skal distriktsbokhandelens funksjon som formidler av et bredt utvalg av litteratur på så vel bokmål som nynorsk opprettholdes, er det derfor avgjørende at bokhandelen gis tilstrekkelig tid til omstilling.

8 FORHOLDET TIL OPPLÆRINGSLOVA

Det er i statsrådenes brev av 13. september d.å. minnet om kravet i opplæringslova § 9-4 om at lærebøker skal foreligge på bokmål og nynorsk på samme tid og til samme pris.

Opplæringslova § 9-4 er formulert slik at en skole ikke kan ta i bruk en lærebok med mindre denne foreligger til samme pris og tid på begge målformer. Det er således *skolen* som er pliktsubjekt etter bestemmelsen, ikke den som utgir eller selger lærebøkene.

På denne bakgrunn er bestemmelsen i opplæringslova § 9-4 foreløpig ikke reflektert i Bokavtalen.

Dersom den nye Bokavtalen eller andre utviklingstrekk i markedet skulle anses å gi grunn til endringer i opplæringslova eller øvrig regelverk på området, stiller foreningene seg i utgangspunktet positive til dette. Det antas at et eventuelt slikt arbeid vil måtte ta noe tid, og at dette i tilfelle må hensyntas på passende måte i forbindelse med vurderingen av overgangsreglenes varighet.

Vedlegg

- Vedlegg 1 Bokavtalen 2004
- Vedlegg 2 Protokoll mellom Den norske Bokhandlerforening (DnB) og Den norske Forleggerforening (DnF) av 10. november 2004.
- Vedlegg 3 Skisse: Eksempel på forskriftsbestemmelser
- Vedlegg 4 Bokbransjen i Norge
- Vedlegg 5 Moen og Riis: "Bransjeavtalen for bokomsetning", Oeconomica 31.10.2004
- Vedlegg 6 Tall for bokbransjen
- Vedlegg 7 Kaasin: "Bransjeforhandlinger 2004 - Skolebøker", Høgskolen i Bø 18.8.2003